

RECENZE KNIHY „MĚSTO V BOUŘI: URBANISMUS A ARCHITEKTURA HISTORICKÉHO CENTRA PRAHY 1830–1970“

Kniha Richarda Biegela *Město v bouři* se zabývá proměnami historického centra Prahy v období, kdy se měnilo „z malebného historického souměstí v ambiciózní velkoměsto a metropoli samostatného státu“ (str. 24), tedy od 70. let 19. století do 60. let 20. století.

Téma vztahu mezi ochranou dochovaných kulturních hodnot urbánního prostředí a novou výstavbou v něm je předmětem řady diskusí, zpravidla vyvolaných jednotlivými projekty staveb nebo jejich přestavb v historickém prostředí. Autor ale v knize překračuje téma architektury jednotlivých staveb stejně jako pohled památkové ochrany a zaměřuje se na širší urbanistickou perspektivu – na proměny, které nějak zasáhly čtvrt' nebo město jako celek.

Práce vychází z důkladné rešerše bohaté teoretické literatury vážící se k urbanistickému vývoji a architektuře ve sledovaném období. Časové a prostorové omezení umožnilo provést hlubokou analýzu dějů, projektů a s nimi spojených osobností. Na jejím pozadí autor periodizuje celou obsáhlou monografii do období „na prahu proměny“ (1830–1870), kdy souměstí bylo ještě uzavřeno v hradbách; dobu „radikální asanace centra Prahy“ (1870–1900); období „boje o charakter historických měst“ (1900–1918); pro historickou Prahu za první republiky (1918–1938) autor používá charakteristiku „epicentrum metropole“; následující období pojmenovává „ve stínu totalitních vizí“ (1938–1958) a konečně léta 1958–1970 jako „návrat modernismu“.

Název publikace naznačuje, že se město vyvíjelo bouřlivě. Autor ale rozeznává období a části historické aglomerace, ve kterých probíhaly „bouřlivé“ změny, popřípadě kdy probíhaly bouřlivé diskuse o jejich proměnách, od období klidnějších: ta poskytla čas a příležitost ke koncepčním úvahám a shromažďování podkladů potřebných pro další transformační kroky.

Jednotlivými sledovanými obdobími procházejí a stále se navrací témata estetiky, historie a dopravy a také v nich sledujeme významné osobnosti, jako je Max Urban, Bohumil Hypšman a později Antonín Engel, jejichž autorita zajišťuje kontinuitu idejí. Rozvrstvení do jednotlivých období ale vůbec neznamená, že děje, ve kterých se změny odehrávaly, názory, jež účastníci vyjadřovali, a styly, jimiž se vyjadřovali, byly v jednotlivých obdobích homogenní. Asi nejvýrazněji to popisuje postup asanační přestavby bývalého ghetta v prvních dekáдах 20. století, kde se v témž období projevil bouřlivý vývoj architektonického názoru od historismu přes secesi až k moderně, vše během deseti let.

Porovnáním jednotlivých období autor ukazuje, jak se měnily dobové názory na cíl transformace historického prostředí: od mechanického regulování podle stavebního řádu z dob asanace usilující o zprůchodnění historické struktury a odstranění dopravních překážek přes výtvarně architektonický přístup první třetiny 20. století až po ochranu historického prostředí jako takového. Těžiště asanačního úsilí se tak sice posouvá k ochraně těch částí urbánní struktury, které jsou považovány za nejcennější, ale vymezení oněch nejcennějších částí se také mění. Ochrana památek po dlouhou dobu vychází spíše z estetického pocitu a oceňování jejich historického významu. Autor ukazuje, že hodnocení historických staveb citem a odhadem jakkoliv fundovaných odborníků způsobilo, že byly demolovány i velmi významné stavby, jejichž hodnota takto nebyla odhalena. Poznání o skrytých hodnotách tak vznikalo postupně a „za pochodu“, při záchranných výzkumech na již demolovaných domech. Teprve systematický stavebněhistorický průzkum památek a urbanistických souborů od 50. let 19. století dokázal postavit téma památkové péče a ochrany na pevný základ podložený empirickým poznáním.

Zajímavé je porovnání vztahů jednotlivých generací architektů k hodnotám představovaným historickým prostředím. V případě nositelů moderní architektury autor zjišťuje, že se „pozoruhodným způsobem prořaly trajektorie zdánlivě protichůdných tendencí – aktivity moderních architektů [...] a snahy ochránců památek“ (str. 285). Dokládá to na příkladu soutěží na dostavbu staroměstské radnice v prvních desetiletích 20. století: „Přestože modernistické snahy [...] byly veskrze radikální (a navrhovaly demolici většiny budov radničního bloku), vyznačovaly se nepoměrně větším pochopením urbanistických problémů a historických souvislostí, než tomu bylo u zásahů historizujících“ (str. 285).

Sepětí autora s Klubem Za starou Prahu umožnilo hlubší vhléd do této významné instituce a názorové platformy, bez níž by zřejmě bouře ve městě Praze měla velmi odlišné důsledky. Za poučné považují zmínky o tom, se kterými názorovými proudy Klub Za starou Prahu v jednotlivých obdobích souzněl a které architektonické a urbanistické záměry získaly jeho podporu. Postřehy o tom, jak mladí moderní architekti a teoretici, kteří působili v řadách Klubu, „otevřeli zcela novou etapu přístupu k památkovým stavbám i urbanistickým celkům“ (str. 201), pokládám za velmi inspirativní i pro naši současnou etapu „bouře“.

Období shody mezi architektky a ochránci historického dědictví jsou střídána obdobími vzájemných konfliktů, často spojených s nástupem nové architekto-

nické generace, až po „oddělené světy“ architektů a památkové péče, jak je zažíváme v současnosti.

Procesy transformace pražského historického jádra se neodehrávaly ve vzduchu-prázdně, ale byly ovlivňovány děním přinejmenším v dalších středoevropských městech. V této souvislosti je zajímavý autorův postřeh, že jelikož vlastně všichni významní architekti počátku republiky byli vyškoleni ve Vídni, architektura úředních budov mladého Československa se odkazovala na vzory starého císařského Rakouska.

Celá kniha je postavena na velmi důkladném studiu obrovského fondu nejrozličnějších podkladů. Z tohoto základu

autor vyvozuje širší zobecňující poznatky o konceptech, procesech a aktérech v jednotlivých sledovaných obdobích a místech transformací. Nebojí se vyslovit svoje hodnotící soudy a skutečnost, že tyto soudy vycházejí z podrobné analýzy, dává dobrý základ pro možnou další debatu, která může přispět i k překonání současného napětí a podpořit komunikaci mezi iniciátory a nositeli stavebních změn ve městě a těmi, kdo se snaží chránit jeho historické dědictví. Autor ale raději ustupuje do pozadí a před vlastní hodnocení předřazuje soudobou kritiku, jak je tomu například v případě Obecního domu (str. 269).

Kniha je svým komplexním pojetím nesporně významným obohacením celého

fondu odborných prací věnovaných architektonickému a urbanistickému rozvoji moderní Prahy. Velmi kvalitní a vyčerpávající obrazová dokumentace umožňuje čtenáři ověřit si tvrzení obsažená v textu na vlastní oči a porovnat historický stav se současnou podobou. Studium knihy si tak užijí nejen odborníci, ale i laičtí zájemci.

[Karolinum (2022). Město v bouři: Urbanismus a architektura historického centra Prahy 1830–1970. S. 768. ISBN 978-80-246-5289-4]

*prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
Ústav prostorového plánování
Fakulta architektury ČVUT v Praze*